

NEMZETI TÁRSALKODÓ

November 15dik napján 1836.

GÖZ, GÖZERŐMÍV ÉS VASÚTAK.

(Folytatás.)

A' gőz és vasút vállalat elbeszélte következ-
ményei annál nagyobb bámulást érdemelnek hogy
a' gőz általi hely változtatás a' vasúton koránt
sincsen még a' tökélynek oly magas pontjára e-
melve, melyet csak a' tudomány és tőkék által
segített hosszas tapasztalástól várhatni. A' hely-
változtató erőművek készítése módja nem hogy
érett korra jutott volna, sőt alig van még gyer-
meki éveiben. Erejük iránt oly nagy tudatlanság-
ban valának a' liverpooli vasút kinyitása előtt
magok a' mérnökök is, hogy a' súlyos portékák
vitele tartaték a' vállalat fő tárgyának és jöve-
delme legfontosb forrásának. A' vitel rendkívüli
gyorsasága mindjárt az 1830-i első próbáknál új
és váratlan jelenségkép lépé meg a' közönséget
szintúgy mint a' tudományos világot. Az utazók-
tól eredő jövedelem az út kinyitása óta, minden
jóslatok ellenére csaknem két annyi vala mint az
árak vitéléből bévett bér. Az erőművek készüle-
tére nézve is oly nagy volt a' tapasztalás hiánya,
hogy a' részvényes társaság eleinte habozásban
volt az út bizonyos pontjain megszegzett nagy
gőz erőművekkel húzassa-e kötelen vagy lánczon

a' szekereket állásról állásra, vagy útzó erőmívekkel vontassa a' terhet az egész út hosszába. Az utólsóra szánva-el magát még sokáig szenvedé-
 ma' tudomány nem léte által okozott bajokat, melyet csak a' tapasztalás adhat-meg. Az erőmíveket súlyosabban és arányaikban, nagyságokban és alakjokban szüntelen változtaták; a' mint minden hónap tapasztalása sugallá. Az ottan ottan kitünő hibákat untalan igazíták, az ajánlott javításokat elfogadják; 's minden fertály év annyira nevedő erejü és foganatu erőmíveket állita elő, hogy az elébbieket elhagyák, nem mintha elviselték volna azokat, hanem mivel elsőbbségeik a' javulás gyors haladásában mások által felül múltattak. Ha hát a' helyváltóztató erőmívek egy most kezdődő találmány minden tökélytelenségei — a' gyakorlati javítások nagy szülőjének a' tapasztalásnak hiánya mellett — csak egy nagy próbára kitéve 's ezen proba az erőmiv egy formájára vagy nemére szorítva, már az említett nagy és bámitó következményeket tudá állitni, mit nem lehet várni ezen rendkívüli erőtől ha a' tapasztalás mezeje megtágasúl, ha az idő, ész és töke a' meglévő tökélytelenségeket elhárítandják 's új és hatósb elemeket hoznak világra?

Nem mutatja semmi világosabban a' vizsgálatlanul bévett előitéletek káros befolyását, mint a' gőzerőmivnek a' vasútakrai első alkalmazása. Láttuk már felebb hogy ha egy szekeret kerekénél fogva akarunk hajtani a' keréknek az úthoz surlódása és ragadása megkívántatik a' mondott czél elérésére. Ezt tudva azt vevék eleinte Angliában az emberek a' fejökbe, hogy a' sima vas keréknek sima vasúton nem lehet annyi surlódása, miszerént el ne sikamodjék 's így a' szekér vagy erőmiv haladását vagy tetemesen meg ne gátolja, vagy egészen lehetetlenné is ne tegye.

Annyira el valának ezen eszmétől hitetve, hogy senki sem mere sima úton próbát tenni, 's különbözőféle eszközöket gondolának-ki a' képzelt akadály elhárítására. Trevithick és Vivian azt javallák, hogy a' kerék pántokat szegfejekkel vagy rovátkokkal tegyék darabosokká; nagyobb bágókban horgokat is ajánlanak. — **Blinkensop** 1811-ben fogas vasútra vett patenst, melybe az ő helyváltoztató erőmívének hasonlólag fogas kerekei beléjarjanak. — **Chapman** lánczot javallott az egész út hosszába egyik végétől a' másikig, mely a' szekér tengelyére tekeredvén, emez az által haladjon elő. — Egy más elmés mechanicus egy pár mesterséges lábokat csinált, melyeket a' gőz változtatólag mozgatván; oly formán hajtsák az erőmívet mint egy ember lábai a' toló talyigát. Ez 1813ban volt a' Trevithick és Vivian első próbájok után 9 évvel. — Ezen időtájban kezdének megbizonyosodni arról, hogy a' kerekeknek úthozzi ragadása vagy surlódása elégséges lenne az erőmív elébb mozditására 's még úgy is ha jókora terhet húzna maga után. Ez egyszerre szükségtelessé tett minden arra czélzó készületeket, hogy a' kerekek fogjanak az úton, u. m. rovátkokat, fogakat, lánczot 's a' t. Probát téve kísérte hogy ha az út vízirányos és a' pántok tiszták a' kerekek surlódása minden időben elégséges jókora terhek hajtására. Nem kelle egyéb tehát, csak a' terek és surlódás közti illő arányt kitalálni, melyet kézi munkával kicsinyben tett próbákkal szerencsésen el is találának.

Ezt nem sokára egy jobbitott helyváltoztató erőmív követé melyet **Stephenson** Killingworthban készítte. Ez henger képű üsttel 's két hengerrel vala ellátva, melyek két pár kereket forgatának fogantyukkal, úgy hogy midőn az egyik

pár kerék fogantyuja a' nyugpontján vala, a' má-siké akkor hajtassék nagyobb erővel és így vál-togatva, minél fogva a' hajtó erő mindég mun-kásságban volt. A' két pár kerékkal együtt for-dultak a' tengelyeik is, melyek az egyenlő moz-gás kedvéért még végetlen lánczczal össze is valá-nak köttetve. A 3dik kép ezen erőmívet mutatja a' mint az 16 kőszenes szekeret vontat, melyek-nek nagyobb része ugyan a' rajzon nem látszik.

A B az üst vagy kazán, C C a' dolgozó hen-gerek, D E a' tengelyeken lévő fogas kerek, melyeket a' végetlen láncz kerít. Az erőmiv ke-rekei nagyságukban egyenlők lévén, ugyan azon időben végzik fordulásukat, a' fogantyuk pedig melynél fogva a' henger rúdjai H H által for-gattatnak keresztbe állának egymáshoz képest. F-nél p. o, emelkedvén a' rúd emeli a' fogantyut is és így fordítja a' kereket, de ugyanazon pillan-atban G-nél függösen lefelé állván a' fogantyú, látni való hogy a' hengerrúd (4) azt sem lejebb nem taszithatja, sem fel nem húzhatja; akkor te-hát csak F-nél hajtatik a' kerék. Azonban a' ke-rekeknek egy fertály fordúlása után az F fogan-tyu fog merőn felfelé állani, 's reá nézve a' rúd minden húzó erejét elveszteni; ugyan ekkor a' G fog kereszt állásba helyeződni 's a' szekeret haj-tani, míg F a' nyugvó pontjából kimenekszik, és így mindég váltogatva.

Miután a' liverpool-manchesteri út terve 's a' helyváltoztató erőmívek használása meghatá-roztaték, a' részvényes társaság versenyt hirdet-tete ki 1829 tavaszán a' legjobb erőmiv előállít-ására 5000 p. for. jntalom mellett és határozott feltételek alatt. A' feltételek ezek valának: hogy az erőmiv ne füstöljön; hogy a' gőznyomása 50 fontot egy n. hüvelyknyire meg ne haladjon; hogy legalább három annyi súlyu terhet vonjon,

mint maga nyom, még pedig nem kevesebb mint egy óra alatt 10 áng. m. (csaknem két német m.) gyorsasággal, hogy az erőmiv rugókan álljon és 15 lábnaál magosb ne legyen. A' felszóllítás tavaszszal hirdettetvén ki a' proba tétel a' következő octoberre határoztaték. Három erőmiv vetteték probára: a' Rocket, Stephenson készitménye; a' Sanspareil a' Hackworthé; és a' Novelty Braithwait és Ericson uraké. A' jutalmat a' Rocket kapá. A' vas útnak egy vonala választaték proba helyül mely víz irányosan fekütt és mintegy két á. mértföldnyi hosszú volt. Liverpool és Manchester között két pontot jegyzének ki másfél mértföldnyi távulságra egymástól 's ezen darabon elő 's hátra kelle járni az erőmivnek tizszer egymásután, mi öszvesen 30 ángol mértf. ($6\frac{1}{2}$ német.) teszen. A' Rocket kétszer jár meg ezen útat: elsőbben 2 óra 14 min. 8 sec., másod ízben 2 ó. 6 m. 49 sec. alatt. Sebessége az út különböző részeiben különböző vala. Legnagyobb gyorsasága $6\frac{1}{3}$ n. mértföldet tett egy órában a' legkisebb kevés híjján harmadfelet. Közép gyorsasága az egyik útjában 25 m., a' másikkban 3 m. vala. A' Sanspareil nyolczszor futotta meg a' kitüzött pályát és $4\frac{1}{2}$ mértföldet $1^{\circ} 37' 16''$ alatt utazott; legnagyobb gyorsasága $4\frac{1}{8}$ m. vala egy órábau. A' Novelty csak kétszer jár meg a' pályát midőn az üst foglaltványai megrepédtek, 's a' probának vége lön.

A' helyváltó erőmivekben a' kívánataz, hogy elégséges könnyüséget a' lehető legnagyobb hevítő erővel kössenek öszve. A' tűz kétféleképp hat a' vizre. Elsőbben a' meleg sugárzása, másodsor a' hev levegő keringése által. Ama' kívánat elérések módja tehát az, hogy mind a' két rendbeli melegnek a' legkiterjedtebb közösülést szerezzenek a' vízzel. A' Rocketben a' végre a' kat-

lan csak nem egészen körül van véve vízzel, mivel úgy van készítve mint két egymásba járó skatuja, 's a' füst és hég levegő nem egy nagy csőn, hanem számos vékony csőkön vitetik a' vízzen keresztül. A' Rocketet ábrázolja oldalról a' 4dik kép, a' katlanat szembe nézve az ötödik. A' a' 4dik képen az üst, B a' katlan, melyben alól látszik a' rostély, körül a' katlant körül vevő vagy bélelő vizardó. C csőn, (milyen túl is van) az üstből átfolyhat a' víz a' vizardóba, D csőn pedig a' gőz megy át az üstbe. E a' henger (túl a' társa nem látszik) mely itt csak a' két első nagy kereket forgatja. L egy cső, melyen át a' szolgálatát megtett gőz a' kéménybe halad, hogy ennek szivását nevelje. Az 5dik képnél F a' katlan, 's felette látszanak a' csők végei, melyek az üstön mennek át és a' hég levegőnél fogva hevitik a' vizet. A' Rocketben 25 ilyen cső volt, mindenik 3 hü. átmérőjű, de ez a' mód sikeresnek tapasztaltatván az óta kisebbéssokkal számos csövet, 90-t 120-at sőt 150-t is alkalmaztak. Hogy a' hég levegőt a' vízben sokáig kerengessék különbéle módokat találtak, de alig egyet, mely a' hevítés foganatosságát, a' tisztítás és igazítás könnyebbségével annyira egyesítse mint ez.

A' különbéle javítások által már annyira mentek a' liverpool-manchesteri vasúton, hogy az egész $6\frac{1}{3}$ mértföldnyi útát 1500 mázsa teréhvél másfél óra alatt megteszik a' gőzmivek. Könnyebb teréhvél, p. o. utazókkal, az egész útát 1 óra, sőt 38 minuta alatt is megejtették már. Egy útas fizet egy n. mértföldnyire 20 p. krajczárt, egy mázsa portékát visznek ugyan annyi távolságra $2\frac{3}{4}$ kr. pengőben. Vegyünk Béctől Kolozsvárig 100 mértföldet, tehát amaz arány szerint egy útasnak 55 f. 20 kr. kellene fizetni, de 25 vagy legfeljebb 48 óra alatt ott teremne. Egy

mázsa portéka 4 fr. 55 krba kerülne; de mindkettőt az angoliai áran vettük-fel, hol sokkal nagyobb a' drágaság.

A' helyváltó erömívek még eddig csupán vasúton levén gyakorlatban, 's a' legnagyobb sebesség csak is itt levén elérhető ezekről is megemlítjük a' legtudnivalóbbakat; mi annál szükségesb, hogy ez a' tárgy időnkben legrendkívülibb fontosságot nyert. A' legrégebb e' féle utak, melyeket az angolok karzat-útnak (railroads *) neveznek fából készítették, 's némelyek szerint ez előtt mintegy 200 évvel a' Newcastle upon Tyne vidéki kőszénbányáknál jöttek divatba; más tudósítások szerint ellenben csak 1680ban kezdődtek. Midőn t. i. a' nevezkedő faszúke miatt Londonban 's más angoliai városokban kőszéntüze szorultak volna, a' vitel költség kevesítésére a' Northumberland és Durham megyebeli bányákból, nevezetesen a' már nevezett vidékből fagerenda utakat raktak a' Wear és Tyne vizekig 's különösen arra készített szekereken szállíták a' kőszent a' vizpartig, hol hajóra rakván, rendeltetésök helyére hordák-el

Már ezen tökélytelen úton tapasztalák, hogy egy ló könnyen elhúz egy kőszentes szekert oly teréhvél, mely eleibe más úton legalább három négy lovat kellene fogni. 1758ban kezdék a' karzat-útnak öntött vashól készíteni. 1768ban szembe tűnő javításokat tettek a' szállító szekereken és a' vasútnak szüntelen javíták mig ezek 1797ben a' köz figyelmet nagy mértékben magokra vonák. Augustusban 1799ben körülményes jelentés adaték parlament elébe a' vasútnak behozatalának nagy nyereségeiről és kinevezett biztosok előtt a' már meglevő vasúton különbé-

*) Rail, többek közt, oszlopokon, czövekeken vagy talpköveken végig nyújtott gerendát, léczet vagy pántot teszen.

le próbákat tettek, többnyire nagy és bámitó sikerrel. Azon idő óta szakadatlanul a' javításokkal foglalatoskodtak, elsőbben a' fa gerendákat vonák-bé vas pántokkal, azután egészen öntött, vagy egészen vert vasból húztak útakat; végre öntött vasútakat is vert vaspántokkal bëllettek.

Az öntött-vas pántokat 3 — 4 lábnyi hosszúra készítik, a' vert vasból valókat 15, 20, 50 lábra nyújtják, mind a' két rendbeliek felül 2 — 2½ hüv. szélesek, és két vasvonal a' szokott vágású szekerek számára, egymástól 4½ lábnyira van egy közüleg helyezve. Az öntött vas pántok kő ászkokra szegeztetnek, a' vert vasból valók megingint vagy olyanokra, vagy talpokon fekvő fa gerendákra, 's mind a' két rendbeli különösen a' végre készített öntött vas kerekű szekerek járnak. A' járás által annyira megszimulnak felül a' pántok, hogy egy ló rendszerént 100, és ha az út nagyon jól fekszik 150 — 180 bécsi mázsát is elhúzhat vízirányos úton, szokott erőlködéssel, jó lépésben és oly könnyen, mint más legjobb úton elvonhatna 10 — 15 mázsát.

Átaljában két féle vasútakat lehet megkülönböztetni: elsőket és régiebbeket a' köz lapos utak, (railroads), melyek lapos vagy kevéssé domboru pántokból állanak. Ábrázolja ezeket a' 6dik kép oldalról és a' 7dik végtől, keresztben vágva a' kerékekkel együtt, melynek csak az éle látszik. Hogy a' kerekék a' pántokról le ne csúszszanak, belőlről párkány van hagyva rajtuk, mint a' 7dik képnél látható, melyből az is világos, hogy az ide készített szekerek más úton nem járhatnak. a, b, c, d, e, a' 6dik képen a' kerék akasztót ábrázolja. A' párkányos úton járó szekerek kerekerei ellenben csak szokott alkatuak, hanem itt az út pántjainak van belőlről párkánya mi a' kerekék lesikamlását meggátolja. A' 8dik és 9dik

kép ábrázolja ezeket az előbbiekhöz hasonló móddal. A' railroadok Angliának éjszaki, a' tramroadok déli 's nyugoti részeiben vannak divatban; mindenik bír ugyan saját elsőségekkel és fogyatkozásokkal, de emezeket most még is nem igen készítik, ámbár kereszt utakat könnyebb átviinni rajtok, mivel szekereikkel szükségből más útra is lehet menni és mivel készítésök olcsóbbá kerül.

A' párkánytalan vas utak a' föld felett néhány hüvelyknyire fel 's felemelve kőlábkra nyujtatnak. A' pántokat (öntöttket és verteket) úgy lehet képzelni mint valami evő-kés vasakat, melyeknek fokai egy kevésbé szélesre veretnének. Úgy helyeztetnek, hogy élök függőlegesen földnek néz, és fokuk teszi azon vonalat, melyen a' kerék jár. Egy pillantat a' 10dik képre mely a' pántot oldalvást, 's a' 11dikre mely annak kereszt vágását mutatja világossá teszi a' leírást. Meg kell jegyezni, hogy a' pánt földnek álló éle vagy lapja, mely műszóval a' taréjának (Kamm) hivatik középhen hol szabadon áll, nagyobb erősségért szélesebb mint a' két végén hol a' kőlábkon nyugszik. Ezekre a' következő módon szegeztetnek-le a' pántok. Legalól a' jól megvert és kötőredékkel megerősített földre tétetik egy téglá képű faragott kő; erre faszegekkel reá szegeztetik az úgy nevezett szék vagy talap (chair v. pedestal); ez egy négy szegű lapos darab vas, melynek két felálló füle van; a' két fül lappal áll egymáshoz, és oly közel, hogy a' pántok taréja éppen beférhessen ék módjára közikbe, mi után a' két fül és taréj vasszeggel keresztül foglaltatnak. A' 12. kép egy ily kőlábnak a' talappal és pánttal együtt kereszt vágását ábrázolja. XV a' talpkő; ABC a' talap, B C a' két fül, O P a' talapot lefoglaló faszegek, M a' pánt, N a' pánt taréját a' fülekhez szegző vasszeg. (Folyt. köv.)

NAVARRARÓL, ÉS A' HÁROM BÁSKI TARTOMÁNYRÓL.

Viardot Lajos, egy Spanyolországról kiadott históriai írományairól ismeretes író, a' *Revue des deux Mondes* című folyóírásban többek közt ezeket mondja: „14dik századig a' három baski tartományok, tudniillik: *Alava*, *Gupuzcoa* 's *Biscaya*, melyek a' hajdoni *Cantabriá* ből lettek, 's melyek sem gothoknak, sem araboknak sem rómaiaknek nem hódoltak volt-meg, minden idegen hatalomtól függetlenül éltek. Egymással öszveszövetkezve, 's zászlójokon három véres kezetezen jel-szóval „*Iruva* kbat“ (hármán csak egyet tesznek) hordozva, egy főurat (seigneur) választottak magoknak, magok között születettet vagy idegent, ki csupán végre hajtó hatalmat gyakorla a' három tartomány nemzeti gyűléseinek ellenörködéseik alatt 's azon hatalmat sem szállithatta által gyermekeire, csak haláláig levén az reá bízva. 1332ben a' három tartománynak követei, *Castilia* királyának, *Alfonsonak* a' keménynek, ki akkor éppen *Burgosban* vala, ajánlották a' fő úri címet, azon engedelemmel, hogy e' cím jövendőben a' castiliai koronához kapcsolassék. De a' három kis vaskony népség (*vascongados*), noha magának *suzeraint*, védőt adott, mindazonáltal saját függetlenségét el nem idegenítette; ellenben e' tekintetben a' legforma szerintebb kikötéseket tartotta-fenn. Így a' három tartománybeliek a' magok és király közt véghez ment egyezésben előre nézésöket oly messzire kiterjesztették, miszerént megállittatott, hogy a' király az ő tartományaikban semmit se építsen, semmi telepítést se tegyen, egy várat avagy csak egy házat se birhasson. *Fuerosaik*at (jusaik, és privilegi-

umaik öszveségét) melyeket megtartani király főurok megesküött, ezen czikkelylyel végzették-bé: „„Parancsoljuk hogy ha valaki, akár közöttünk született akár idegen legyen az, valamely férfit, vagy asszonyt, vagy falut, avagy várost castiliai király főurunk parancsolatjából olyas valamire akarna kényszeríteni, mi nem köz gyűlésünkben engedtetett és határozotatott volna-meg, vagy mi jussainknak, szabadságainknak és privilegiumainknak sérelmökre lenne, az olyan kényszeríteni akarótól minden halogatás nélkül tagadtassék-meg az engedelmesség; 's ha akarátja mellett tovább is megmaradna, ítéltesék halálra.““

E' képpen a' baski tartományok olyan nemű kapcsolatok által, milyennel vazall van füzve su z e r a i n-jéhez, a' castiliai királysághoz csatolodtak, a' nélkül mindazonáltal, hogy magokat abba békebeleztek-incorporáltak, vagy azzal egygyé olvasztották volna. Amaz időszaktól fogva mái napig le, félben szakadás vagy változás nélkül, a' kívülröli függésnek és belölröli függetlenségnek olyan állapotjában maradtak mindég, milyennek példait a' német birodalmi városok adták, és a' milyenben pillantatig a' helvetziai kantonok valának, mikor Napoleonnal a' „helvétziai szövetség közbenjájója“ czímet elfogadtatták vala. Egyébiránt a' baski tartományok és Spanyolország között ma is fennállanak minden elválasztások, minden sorompók, melyek két nemzetet egymásra nézve idegenné tesznek. A' baski tartománybeliek egy nekik tulajdon nyelvet (elvascuense, közöttök eskara) beszéllnek, egy olyan eredeti nyelvet, mely sem a' latin sem a' celta nyelvtől nem származik, 's mely a' spanyol nyelvhez úgy nem hasonlitt, mint a' chinaihoz nem, elannyira hogy ők szomszédjaikat, 's ezek őket nem értik. Nem tartoznak tenni semmi hadi szol-

gálatot a' spanyoloknak. Csak hogy a' régi feudalis törvény szerént, kötelesek azon esetben, mikor idegen ellenség ütne-bé Spanyolországba, ennek közös oltalmazására in massa mindnyájan felkelni. Pénzbeli adót sem fizetnek Spanyolországnak a' báski tartományok. Kettő közülök: A-lava's Guipuzcoa Spanyolország szuzerain-ségét, védségét oly adó által vásárolta-meg, melyet ma is ama' szóval, melyet a' castiliaiak araboktól kölcsönöztek volt, alcabala-nak neveznek. Ez az alcabala perpetua pedig, mely a' XIdik Alfonsoval kötött egyezés óta nem változtatott, ma már oly csekély, hogy nevéstéget gerjeszt. Így példának okáért Guipuzcoa 42.000 realnyi adót fizet (a' mi 11,000 váltó czédulabeli forintunknál kevesebbet). Biscaya, mely a' három tartomány közt legdemocraticaibb ezen régi adótól, melynek neve vazallságra 's szolgaságra emlékeztet, minden időben mentnek tudta magát tartani. Biscaya nem tartozik Spanyolországnak semmit fizetni; hanem néha néha önkéntes ajándékokat ad (donativos), melyeknek mennyisége hol több hol kevesebb ahhoz képest mint a' királynak, ki azokat kéri, szüksége, 's a' tartománynak, mely megadja, nagylelkúsége most nagyobb majd kisebb. Továbbá ezen szabad tartományok a' Franciaország felől Spanyolországba bévitt portékákért fizetni szokott vámnak nincsenek alája vetve, minthogy Spanyolország fiscalis határszélye nem a' Pyranaeus hegyeknél, hanem az Ebró vizénél van. A' helyett ők midőn portékáikat vagy gyárműveiket a' castiliai határszélyen (Spanyolországba) béviszik éppen úgy vámot fizetnek, mint a' francia határszélynél, mikor azokat Franciaországba szállítják által. 'S mi teljesen bévégzi annak megmutatását, hogy ők Spanyolországtól úgy tekintet-

nek mint merőben idegen nép, az e' környülál-
 lás, mi szerént ők minden kereskedési tilalom-
 nak éppen úgy alája vagynak vettelve mint a'
 többi európai népek. A' báski tartományoknak
 mindég tilalmaztatott kereskedést folytatni a' Spa-
 nyolországhoz tartozó Ámerikával, 's e' tilalom
 még most is fennáll azon gyarmatokra nézve,
 melyeket Spanyolország magának megtartott, mi-
 lyen például Havannah Cuba szigetén 's a' Phi-
 lippinek. A' báski tartományok, melyek a' spa-
 nyol anyastátusra nézve a' két nemzet közt fenn-
 álló vám sorompóknál fogva éppen úgy idegenek
 mint a' nyelvek miatt, nem kevésbé különböznek
 a' spanyoloktól politikai szokásaik és belső igaz-
 gatási rendszerök által is. Mig Spanyolország V.
 Károly alatt absoluta monarchia lett, 's azután
 az is maradott, a' három báski tartományok a'
 republicai igazgatási formákat egészen tisztaságok-
 ban fenntartották magok közt. Biscayában tud-
 niillik a' democratiát; Guipuzcoában az o-
 ligarchiát; Alavában a' vegyes igazgatási for-
 mátt. Az első tartomány minden esztendőben két-
 szer hívja öszve kis nemzeti gyűlését, a' máso-
 dik egyszer, és a' harmadik csak két esztendő-
 ben egyszer. Alavában ez a' nemzeti gyűlés
 Vittoriában, a' tartomány fővárosában tartat-
 tik; Guipuzcoában minden öszvejövetel al-
 kalmatosságával más meg más helyen, 's annál
 fogva felváltólag minden mező városában a' tar-
 tománynak, melynek nincsen fővárosa; Biscayában a'
 nemzeti gyűlés, mint a' patriarchák
 időszakában, szabad ég alatt a' guernicai
 cserfa alá gyűl össze. Itt jelennek meg köve-
 teik a' különböző községeknek, melyeknek zász-
 lóikon e' név áll: Republica. Ezen nemzeti gyű-
 lések rendezik-el a' tartományok igazgatását, ha-
 tároznak adót, szabják ki hova fordittassanak,

költessenek a' státus pénzei, mert a' tartományok magok adják minden magok igazgatására megkívántató költségeiket; magok fizetik tisztviselőjüket; magok tartnak nép-vagy polgárkatonákat a' jó rend fenntartása végett; nekik magoknak vágyon végre saját finanziajok, közjövödelmök, 's nyilvános hitelök: még pedig oly derékül elrendezett 's folytatott finanziajok 's nyilvános hitelök, melyet nagy státusok is irigyelhetnének tőlök, mert felkelések vagy zendülések időszakában 1833ban octoberben, A l a v a tartománynak, 100tól hármas kötelezvényeiért 93at fizettek. A' nemzeti gyűlések továbbá addig mig ismét össze jönének egy felsőbbbségi személyt választanak fő követ nevezet alatt, kire aztán bizatik a' a' végre hajtó hatalom 's ki a' spanyol kormány-nyal mintegy egyenlő lábon állva értekeződik. A l a v a -s Guipuzcoában csak egy fő követ választatik, ki ideiglenes elnöke ezen kis republicáknak. Biscayában három a' fő követ, kik mintegy directoriumot alkotnak. Ezen népválasztotta tisztviselők közül azok, kik hazájokra nézve nagyon érdemesekké tették magokat, hivataljoknak többszöri viselése után ezt az egyébiránt csak ritkán adott megtiszteltetési címet kapják: Tartomány atyja. Mind ezekhez semmi szova sincs Spanyolország királyának. Nekie csak egy biztosa vágyon mindenik tartományban C o r r e g i d o r névvel. (Végzete következik.)

TÖBB SZEM TÖBBET LÁT.

Megjegyzések a' Romeo és Julia dráma fordítási próbájára. Tudománytár. IX. p. 195—198.

Ezen közlés célja hihetőleg a' figyelmeztetés lévén, ezen sorok írója nem tudja tiszteletét 's jeles

munkájáni örömét Náray úr iránt jobban kifejezni, mintha azon kevés foltokat, melyek a' kiadott mutatvány tökélyét kissebbitik, tudtára kívánja adni. Általánoson az egész töredék hívségét, szép és könnyen folyó nyelvét meglepő gyönyörrel tapasztalám, 's ezért bátrabban kimondhatom hibáztatásomat a' nélkül hogy kajánnak tartassam, annál inkább, mivel még az egész kijöve nem lévén, mód van a' (névtalan elismert) hibák igazítására.

195 l. „S én sem lévén rest azt nem gátolom.“ E' vers csak közelítve teszi ki az eredetinek értelmét, 's e' felett egy kissé comicumra hajló. A' magyar kitétel logicialag azt láttatik mondani, hogy azért nem gátolja az egybekelés siettetését hogy nem rest, de: *I am nothing slow, to slack his haste*, azt akarja kifejezni, hogy ama' siettetés saját obajtásával annyira megégyezik, miszerént nem hogy gátolná de inkább sürgetné boldogsága elérését: *Je n' ai garde de le faire retarder*, mondaná a' franczia. Náray urnak már e' töredékből kitetsző készsége 's hajlékonysága könyvé teendi e' gyengédség visszaadását.

195 l. 13. sor. — „s minthogy ezt a' szűz magától

Nem bírja, társat ad ahoz neki.“

Angolul: *Which, too much minded by her alone*

May be put by her by society.

Az az: Melyet, (t. i. búját) mivel egyedül fellelte gyakran forgatja eszében, talán ellehetne tőle távoztatni társaság által.

Látni való hogy ez egészen más kép mint amaz; itt a' magánosság a' társasággal, N. urnál az egyes erő a' segített erővel van ellenében téve. A' fordító bajosabb helyeket ada híven, 's megvagyok győződve, hogy ez sem leendő áthághatlan szírt neki.

195 l. 20. sor. „Jövő csütörtökön megkell 's meg is lesz.“

Ezen zsarnoki kitétel sokkal inkább szelidítve van az eredetiben.

That may be, must be; love; on Thursday next.

May be azt teszi meglehet: es dürfte geschehen: must be = meg kell lenni, a' climaxban tehát N. úr alsó foknak teszi azt a' mivel S. végzi 's ez azon kívül, még a' love (kedves) hozzá tételével is enyhíti erőltetése barsányságát. Ro me o és Julia fordítójának nem lehet nem érezni e' gyengédséget.

196 l. 4. s. „Gyalázat“: inkább gyalázás, mivel slander, rágalmat teszen.

196 l. 24. s. Eltökéllés v. elszántság és szándék között oly nagy a' különbség, mint resolution és design v. purpose között, képzeljük oda S. versébe ez utóbbi szók valamelyikét 's látni fogjuk mennyire gyengül vele.

196 l. 2. sor alólr. „Reményfaj“ ámbár szoros fordítása a' kind of hopenak, de nem szerencsés kifejezés; továbbá a' reményt kivinni nincs magyarul mondva. S. az allegoriát úzi, 's a' remény által kívántatja (craves erős, tüzes, áhítózó kívánságot teszen) a' dolog kivitelét. Én ezen helyet nagyon bajosnak látom, de már fejembe vettem, hogy N. urnak semmi sem bajos, 's azért megvallom argusi szemekkel lesek minden hibácskát; de zoilusi öröme nagyon ritkán ad alkalmat N. úr e' mutatványa. Macte virtute! Ha az egész e' töredéknek felel-meg 's német szerint szólva, az utósó kezét nem sajnálandja tőle N. úr, oly remekkel fogunk dicsekedhetni fordítási nemben, melyet keveset, és nagyon keveset számíthatunk hajnalló litteraturánkban.